

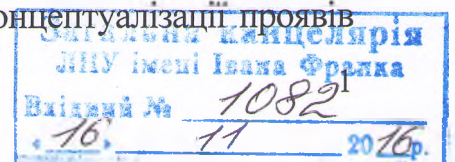
Відгук

офіційного опонента на дисертацію Чачави Васіля

«Форми політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в Другій світовій війні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки

Феномен колабораціонізму дотепер залишається один із найбільш дискусійних аспектів перебігу Другої світової війни. В наукових і суспільно-політичних колах ведуться дискусії щодо явища колабораціонізму, в ході яких відстоюються протилежні точки зору на конкретні історичні факти. Виникає необхідність демонстрації витоків явища, його перебігу та наслідків. В даному випадку дисертант апелює до грузинського прикладу явища. Постає реальна необхідність провести дослідження феномену із врахуванням складності соціально-психологічного стану населення за корінної зміни влади та загрози життю не лише індивіда, проте і суспільства в цілому. Безперечно подібне явище виростає на певному ґрунті і викликано рядом протиріч політичного, економічного, ідеологічного характеру, що потребує врахування. Схоплення подібних протиріч можливе через аналіз структури політичної ідентичності її кардинальної перебудови у зв'язку із розгортанням феномену колабораціонізму. Актуальність та особливість представленої В.Чачавою дисертаційної роботи полягає саме в скрупульозному науковому аналізі сукупності причин, чинників та перебігу співпраці населення із окупаційною владою на прикладі Грузії у роки Другої світової війни. Автор зосередив основну увагу на концептуалізації політичної ідентичності грузинського колабораціонізму та аналізу його конкретних проявів - побутовому, військовому, економічному, культурному, адміністративному, індивідуально-політичному.

Вирішення актуальних проблем, покладених в основу дисертаційної роботи, логічно зумовлює його мету, котра полягає у концептуалізації проявів

політичної ідентичності грузинського колабораціонізму та виокремленні його основних практик і чинників у контексті Другої світової війни.

Визначена *мета* дослідження деталізована автором у *завданнях*, серед яких найбільшій увазі заслуговують такі:

- визначити теоретико-методологічні засади дослідження грузинського колабораціонізму під час Другої світової війни як політичного явища; дослідити еволюцію терміна «колабораціонізм» та концептуальні підходи щодо класифікації явища колабораціонізму в науковій літературі;

- уточнити поняття «колабораціонізм» та «грузинський колабораціонізм», типи прояву колабораціонізму як конкретно-історичного і політичного явища;

- узагальнити і консолідовано представити концептуальні підходи до поняття «політична ідентичність» та визначити роль цього концепту в умовах трансформацій, викликаних Другою світовою війною;

- уточнити методологію й методику дослідження грузинського колабораціонізму, використовуючи конкретно-історичний підхід та порівняльний аналіз;

- виявити прояви форм політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в різних періодах Другої світової війни;

Коректно, відповідно до мети і завдань, в дисертації сформульовані об'єкт та предмет дослідження. *Об'єктом* дослідження визначено суспільно-політичне явище грузинського колабораціонізму в роки Другої світової війни; *предметом* дослідження стали передумови і форми політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в роки Другої світової війни.

Визначаючи *методологічні засади* дисертаційного дослідження, автор використав міждисциплінарний підхід до визначення сутності та форм прояву колабораціонізму на основі принципів історизму. Дисертант апелює до конструктивістської парадигми, а саме до її обґрунтування у дослідженнях П. Бергера та Т. Лукмана, що, власне, і надає можливість дослідження форм та механізмів трансформації політичної ідентичності грузинського народу у роки Другої світової війни. Автор також значно розширив аналіз форм грузинського колабораціонізму через застосування принципів синергетичного підходу,

котрий виходить із відсутності жорстко детермінованого порядку протікання та прямолінійних причинно-наслідкових співвідношень у політичних процесах. З позиції цього принципу дисертант констатує, що 20-40 роки ХХ століття для грузинського народу, як і для інших народів, які перебували під контролем радянської влади, характеризувалися як нестабільні, кризові роки і однією з таких «точок біфуркації» була Друга світова війна, яка оголила проблеми, породжені встановленням радянської влади. Отже, методологічною основою дисертації є принципи конкретно-історичного і політологічного аналізу, які ґрунтуються на історичному (логічному), об'єктивному, системному та всебічному підході, за допомогою яких автор дослідив та узагальнив феномен колабораціонізму частини грузинського суспільства.

Аналіз тексту дисертаційної роботи та автореферату дає змогу зробити висновок, що в процесі реалізації сформульованих мети та завдань дисертаційного дослідження автор опрацював значну кількість джерел та документів, критично проаналізував наукові та журналістські публікації з проблеми, систематизувавши матеріали, що дало змогу чіткіше виокремити дослідницькі проблеми рецензованого дослідження, підкреслити їхню актуальність.

Сукупність методологічних та відповідних їм методів дослідження дозволили автору сформулювати низку теоретичних положень і висновків, які містять *наукову новизну*, переконливо обґрунтувати їх у тексті дисертації. Серед положень новизни дисертаційного дослідження відзначимо найвагоміші:

По-перше, автор на основі комбінованої методології дослідження політичної ідентичності грузинського колабораціонізму, яка поєднує методи історичного, діяльнісного, соціокультурного підходів досліджує специфіку форм грузинського колабораціонізму в умовах Другої світової війни, класифікуючи їх на побутові форми, військові, економічні, культурні, адміністративні, на підставі концептуалізації політичної ідентичності вказаного національного типу колабораціонізму. Автор дослідив еволюцію політичної ідентичності грузинських мілітарних сил, що воювали на боці вермахту, паралельно зосередившись на аналізі практик окупаційної влади, спрямованих на досягнення масштабності явища

колабораціонізму - наслідування, навіювання, переконання, залякування. Причому дисертант підкреслює, що ефективність дії таких механізмів зумовлювалася протистоянням із радянським режимом, щодо тиранічної природи якого у більшості представників грузинського колабораціонізму не було сумнівів.

По-друге, вперше в Україні представлено ряд маловідомих документів, що доводять кардинально протилежний до радянської історіографії погляд на сутність та причини співробітництва грузинського народу та представників німецького окупаційного режиму. У дисертації на основі порівняльної характеристики в міжвоєнний та воєнний період охарактеризовано діяльність провідних кіл грузинського самостійницького руху; грузинських націонал-демократів, соціал-демократів та помірно консервативних сил. Автор чітко обґрунтовує три окремі напрями політичної ідентифікації грузинського колабораціонізму. Перший представляє частина грузинської еміграції, яка орієнтувалася на традиції Грузинської Демократичної Республіки, переважно дотримувалась соціал-демократичної ідеології та прагнула співробітництва із західними демократіями, проте, згодом, погодилась на співробітництво із Третім Райхом. Інший напрям, близький до популярного міжвоєнного руху «Прометей» пішов на активну співпрацю з Німеччиною, при цьому зберігаючи ідею відновлення незалежності Грузії. Третій напрям політичних сил розраховував на реставрацію монархії, акцентував на аристократичній традиції й мав підтримку правлячих кіл Італії.

По-третьє, автор з'ясовує типові та особливі форми вияву феномену грузинського колабораціонізму крізь призму військового протистояння полярних режимів. При цьому актуалізації проблеми відбувається на двох рівнях - політико-історіософському і суспільно-психологічному рівні. Дисертантом реалізована цікава спроба проаналізувати причини співпраці із окупаційним режимом через деформацію структури колективної соціально-політичної ідентичності в контексті функціонування довоєнного радянського тоталітарного режиму: відсутність демократії, тиск комуністичної ідеології на

всі сфери життя, непродумані та непослідовні соціально-економічні експерименти, наслідками яких стали терор і масові репресії.

У дисертаційному дослідженні В. Чачава уточнює розуміння соціально-політичної природи грузинського колабораціонізму та знання про основні напрями політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в період Другої світової війни. Ця проблема є надзвичайно актуальною і дискутованою саме сьогодні. Її вирішення в рамках дисертаційного дослідження також містить елементи новизни.

Основні теоретичні положення роботи висвітлені в опублікованих автором 10 працях, у тому числі: п'яти статтях у вітчизняних фахових і одній в міжнародних наукометричних. Апробація результатів дослідження відбулася в процесі обговорення та виступів на міжнародних та всеукраїнських конференціях, зокрема: звітних наукових конференціях філософського факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (2015–2016), Міжнародній науковій конференції «Політичні кризи в державах та регіонах Європи: внутрішні передумови та зовнішні виклики у ХХ – на початку ХХІ століття» (м. Ужгород, 2015 р.), «Україна і світ у третьому тисячолітті: політичний, економічний, правовий та культурний виміри» (м. Одеса, 13–14 березня 2015 р.), Регіональній науково-теоретичній конференції «Актуальні проблеми міжнародних відносин та зовнішньої політики» (м. Львів, 21 травня 2015 р.). Результати дослідження також обговорено на засіданнях кафедри теорії та історії політичної науки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Текст дисертації В. Чачави цілковито розкриває логіку дослідження та реалізації визначених мети та завдань. Її структура складається з вступу, чотирьох розділів (що містять 10 підрозділів), висновків, списку використаних джерел (249 позицій). Загальний обсяг рукопису дисертації становить 203 сторінки (з них 164 – основний текст).

Автореферат повністю відображає зміст дисертації, її структуру, теоретичні висновки, а також основні положення наукової новизни та висновки

дослідження. Автореферат оформлено у відповідності зі сучасними вимогами Департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки України.

Практичне значення роботи визначається обґрунтованим дисертантом методологічним інструментарієм та категоріально-понятійним апаратом для дослідження конкретної форми колабораціонізму – грузинського в умовах Другої світової війни. Узагальнені висновки дисертації можуть бути використані в ході розробки навчальних посібників, курсів з історії політичної думки, політичної історії, конфліктології, геополітики та у викладанні навчальних дисциплін «Зовнішня політика країн Центральної та Східної Європи», «Політична географія». Висновки дисертаційного дослідження можуть бути використані для подальшого вивчення проблем переосмислення причин і форм колабораціонізму на лише прикладі Грузії, проте й інших країн колишнього Радянського союзу.

Викладені в роботі положення, теоретичні висновки та узагальнення також можуть бути використані органами державного управління для вироблення політичних стратегій розвитку держав на пострадянському просторі, котрі сприятимуть підвищенню толерантності і порозуміння між представниками різних поколінь суспільства стосовно історичних подій, котрі фундаментально відобразились на розвитку політичних процесів у суспільствах внаслідок Другої світової війни.

Не применшуючи загалом позитивного враження від дисертації В. Чачави, можна одночасно висловити зауваження та побажання з приводу деяких її положень.

По-перше, вимагають уважнішого використання терміни і категорії, котрі дисертант застосовує у своєму дослідженні. Зокрема, в тексті роботи не визначено, що достеменно має на увазі автор, вживаючи загальнофілософське поняття «форма» та політологічне «форми політичної ідентичності», зокрема у назві дисертації «Форми політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в Другій світовій війні». На наш погляд, логічно було б у методології чітко означити подібні категорії, навіть незважаючи на міждисциплінарне методологічне підґрунтя дослідження.

По-друге, слід зауважити, що на нашу думку не зовсім коректним є використання поняття «політико-антропологічний метод» (с.7) у вступі дисертації, адже як такого одного політико-антропологічного методу не існує, швидше можна говорити про використання політико-антропологічного парадигми чи інструментарію для дослідження комплексного та складного за внутрішньою структурою поняття колабораціонізму та його конкретних проявів в історії Грузії в період Другої світової війни.

По-третє, у методологічній частині дисертації та розділах III і IV (с.26, 75-76, 170) автор згадує теорію соціального конструювання знання П.Бергера та Т. Лукмана. На нашу думку, наукову цінність дисертації збагатило б використання пропонованого в рамках теорії концепту «альтернації» (крайньої форми ресоціалізації) сутність котрого щільно накладається на явище колабораціонізму. Альтернація являє собою аспект, що радикально по-новому означає смисли та знання реальності, тобто альтернація це процес коли старій інституційній конструкції присвоюються абсолютно нові значення. Яскравим історичним прототипом альтернації є релігійне навернення та колабораціонізм.

По-четверте, глибина і практична цінність роботи значно зросли, якщо б у дисертації хоча б частково була представлена практика та форми ідентичності колабораціонізму на території інших країн СРСР, на основі порівняльної характеристики котрих можна було б рефлексніше означити з одного боку специфіку саме грузинського типу колабораціонізму, а з іншого виокремити загальні ознаки та принципи колабораціонізму на території СРСР.

Загалом висловлені зауваження не носять принципового характеру і не применшують значимості роботи дисертанта, а лише пропонують можливі шляхи подальшого розвитку та вдосконалення досліджуваної тематики.

Загальний висновок.

В результаті проведеного аналізу тексту дисертаційного дослідження та автореферату приходимо до висновку, що дисертація Чачави Василя «Форми політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в Другій світовій війні», подана на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, є цікавим та оригінальним дослідженням, яке логічно та аргументовано

представляє системний підхід автора до концептуалізації феномену грузинського колабораціонізму в умовах Другої світової війни і повною мірою демонструє професійно-наукову зрілість та методологічну грамотність автора.

Дисертація Чачави Василя «Форми політичної ідентичності грузинського колабораціонізму в Другій світовій війні» носить самостійний та завершений характер, відповідає паспорту спеціальності 23.00.01 – політичні інститути та процеси, профілю спеціалізованої вченої ради Д 35.051.17 та вимогам п. 9, 11, 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24 липня 2013 року, щодо дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук, а його автор, Василь Чачава – заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата політичних наук за спеціальністю 23.00.01 – теорія та історія політичної науки.

Доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»

